

ფინანსური დარღვევები და მათი იდენტიფიკაცია და კლასიფიკაცია ბიზნესის სფეროში

ბელა ჩაღუნელი
სტუ-ს დოქტორანტი

ფინანსური დარღვევები ეკონომიკურ დანაშაულთა ჯგუფს მიეკუთვნება. მათი ერთი ნაწილი სახელმწიფოებრივი დონისაა, მეორე – შიდასაფირმო. ხშირად ისინი ერთმანეთშია გადახლართული და მათ ორივე ჯგუფს აკუთვნებენ.

ფინანსური დარღვევა ისეთი ეკონომიკური დანაშაულია, რომელიც ფინანსურ დანაკარგს იწვევს. სახელმწიფო დონის ფინანსური დარღვევა – სახელმწიფოს აზარალებს, შიგასაფირმო კი – ორივეს.

იმის მიუხედავად, რომ ძალზე ძნელია (ხშირად კი შეუძლებელი) სახელმწიფო და შიდასაფირმო ფინანსური დარღვევების გამოჯენა, ჩვენ შევეცდებით, განვიხილოთ ის ფინანსური დარღვევები, რომლებიც უპირატესად ფირმაში ხდება და რომლებიც იწვევენ, როგორც საფირმო, ისე სახელმწიფო ბიუჯეტის დანაკარგებს. მათ მიეკუთვნება:

1. დანაშაული სამეწარმეო ან სხვა ეკონომიკური საქმიანობის წინააღმდეგ;
2. დანაშაული ფულად-საკრედიტო სფეროში;
3. დანაშაული საფინანსო საქმიანობის სფეროში;
4. დანაშაული სამეწარმეო ან სხვა ორგანიზაციაში სამსახურის ინტერესის წინააღმდეგ.

ეკონომიკური დარღვევების დასახელებული ჯგუფები მოიცავენ რამდენიმე ათეული სახის დარღვევას, რომელთა ერთი ნაწილი პირდაპირ გვაძნობს ფინანსურ დარღვევაზე, მეორე კი ირიბად გულისხმობს მას.

დანაშაული სამეწარმეო ან სხვა ეკონომიკური საქმიანობის წინააღმდეგ მოიცავს [1, გვ. 87-100]: კანონიერი სამეწარმეო საქმიანობისათვის ხელის შეშლას, მიწასთან დაკავშირებული გარიგებების უკანონო რეგისტრაციას, უკანონო სამეწარმეო საქმიანობას, უკანონო ცრუ მეწარმეობას, ფულის გათეთრებას, უკანონო შემოსავლების ლეგალიზაციის გზით მოპოვებული ქონებით სარგებლობას და ქონების შეძენას, ფლობას ან გასაღებას, სახელმწიფო შესყიდ-

ვებში მონაწილეობის წესის დარღვევას, სასაქონლო ნიშნის ან სხვა კომერციული აღნიშვნის მართლსაწინააღმდეგო გამოყენებას, ფალსიფიკაციას, ფალსიფიცირებული ნივთის უკანონო გადაზიდვას ან გასაღებას, მარკირებას და ქვემდებარე აქციზური საქონლის აქციზური მარკის გარეშე გამოშვებას და რეალიზაციას, ყალბი აქციზური მარკების დამზადებასა და რეალიზაციას, სამეწარმეო საქმიანობისთვის საქონლის ტრანსპორტირებას სასაქონლო ზედნადების გარეშე, ყალბ რეკლამას, ინსაიდერული ინფორმაციის უკანონო შეგროვებას და გამოყენებას, ბუღალტრული აღრიცხვის უკანონო დარღვევას, უკანონო ქმედებებს გადახდისუუნარობისას, ქონების გადამალვას მოჩვენებითი ან თვალთმაქცური გარიგებით, საბუღალტრო წიგნის წარმოების წესის დარღვევას გადახდისუუნარობისას, გადახდისუუნარობისას გადახდისუუნარობის საქმის წარმოების გახსნის შესახებ განცხადების შეუტანლობას და მოვალის მართვასა და წარმომადგენლობაზე უფლებამოსილი პირის მიერ მეურვისთვის ინფორმაციის წარდგენის ვალდებულების დარღვევას.

დანაშაული ფულად-საკრედიტო სფეროში აერთიანებს შემდეგ დარღვევებს [1, გვ. 100-102]: კრედიტის უკანონო მიღებას, ყალბი საკრედიტო ან საანგარიშსწორებო ბარათის დამზადება-გასაღება ან გამოყენებას, ჩეკის ან საკრედიტო ბარათის ბოროტად გამოყენებას, ყალბი ფულის ან ფასიანი ქაღალდების დამზადებას და გასაღებას, ფასიანი ქაღალდების ბაზრის წესის დარღვევას.

დანაშაული საფინანსო საქმიანობის სფეროში მოიცავს [1, გვ. 102-105]: საქართველოს ეკონომიკურ საზღვარზე საქონლის გადაადგილებასთან დაკავშირებული წესის დარღვევას, საზღვარგარეთ გატანილი საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი კულტურის ძეგლის

ან ძეგლის ნიშნის მქონე ობიექტის საქართველოში დაუბრუნებლობას, საქართველოს ტერიტორიაზე მიმოქცევაში არსებული ეროვნული ვალუტის გამოყენების წესის დარღვევას, საზღვარგარეთიდან უცხოურ ვალუტაში თანხის დაუბრუნებლობას, მომხმარებლის მოტყუებას.

დანაშაული სამიწარმოო ან სხვა ორბანო-ზაციოში სამსახურის ინტერმისის წინააღმდეგ. დანაშაულის ამ ჯგუფში შედის [1, გვ. 105-107]: უფლებამოსილების ბოროტად გამოყენება, გულგრილობა, კომერციული მოსყიდვა.

როგორც ამ ჩამონათვალიდან ჩანს, ფინანსური დარღვევები და დანაშაულობები მეტად მრავალფეროვანია. ხშირად ისინი შერწყმულია პროფესიონალურ და ორგანიზებულ დანაშაულობასთან და მაშინ მათი იდენტიფიკაცია კიდევ უფრო ძნელდება. მაგალითად, პროფესიონალური დანაშაულები შესაძლებელია გაერთიანდნენ რაიმე ფორმით და მათ შეიძლება ჰქონდეთ ერთობლივი საერთო საშუალებები თანამდებობის პირთა მოსყიდვის მიზნით. ან კიდევ, სხვადასხვა პროდუქციის იმპორტ-ექსპორტის სფეროში მოქმედი კლანების უკანონო ქმედებები საქართველოში მიეკუთვნება ფინანსურ-ეკონომიკურ დანაშაულებას, მაგრამ მათი მოქმედებების არეალი ისეთი მასშტაბურია, და, ხშირად, ისე დაკავშირებულია ხელისუფლების ორგანოებთან, რომ მათი კანონსაწინააღმდეგო მოქმედებები ითვლება არა ეკონომიკურ, არამედ ორგანიზებულ დანაშაულად (ეს ხდება ფარმაცევტულ პროდუქციის შემოტანა-გაყიდვაში, ნავთობპროდუქტებში, საქონლის ხორცის და ქათმის შემოტანა-რეალიზაციაში და სხვა).

საერთოდ, ორგანიზებული დანაშაულის ცნება უფრო ფართო და მასშტაბურია, ვიდრე პროფესიონალური და ეკონომიკური დანაშაული. იგი მოიცავს ორივეს და კიდევ თანამდებობრივ დანაშაულსაც. ასე რომ, ეკონომიკური, ორგანიზებული და პროფესიონალური დანაშაულობების ასეთი ურთიერთმართულობის გამო, ხშირ შემთხვევაში მისგან ეკონომიკურ-ფინანსური დანაშაულის იდენტიფიკაცია ძნელია.

ამის მიუხედავად არსებობს რამდენიმე პრაქტიკული მიდგომა, რომელსაც იყენებენ ეკონომისტ-ექსპერტები და იურისტები ფინანსურ (ბუღალტრულ) აღრიცხვაში დანაშაულთა კლასიფიკაციისთვის. თუმცა, უნდა აღვნიშნოთ, რომ ეს მიდგომები არ არის სრულყოფილი, რის გამოც მრავალი ფინანსური დარღვევის იდენტიფიკაცია ვერ ხერხდება.

საქმე ისაა, რომ ექსპერტული გამოკვლევების უმრავლესობა არ ტარდება სათანადო ინფორმაციული ანალიზით, რის გამოც ვერ ხერხდება

ფინანსურ დარღვევათა ნიშნების, სახეების და დარღვევათა საშუალებების დადგენა. ამის მიზეზი ძირითადად არის დამახინჯებული ინფორმაციის სისტემატიზაციის არ არსებობა ზემოთ ჩამოთვლილი ნიშნებით და სახეებით.

ფინანსური დარღვევების სახეები და დარღვევების მეთოდები რამდენამდე დამოკიდებულია ქვეყანაში არსებულ ეკონომიკურ წყობაზე (სოციალისტური, საბაზრო თუ შერეული) და თვით საექსპერტო სამეურნეო ერთეულის სტატუსზე. სოციალისტურ წყობაში თითქმის ყველა საწარმოში ფინანსური დანაშაული მუდავნდებოდა გეგმების შესრულების ხელოვნურად გაზრდილ შეფასებაში. ქვეყნის მასშტაბით ამის მიზანი იყო სისტემის პრესტიჟის ხელოვნური შენარჩუნება, სამეურნეო ერთეულისთვის კი მისი თანამშრომლების პრემირება გეგმის შესრულებისთვის და გადაჭარბებისთვის. ძირითად შემთხვევაში ამის „მიღწევა“ ხდებოდა სხვა მაჩვენებლების დამახინჯებით, კერძოდ, ვითომდა გეგმის შესრულება გადაჭარბებაზე მათი „მიზნით“. მაგალითად, თუ მეტი პროდუქცია დამზადდა, მაშინ მასალაც მეტი უნდა დახარჯულიყო, ამიტომ ამ ვითომდა „მეტი პროდუქციის“ დამზადებისთვის წინასწარ იყო გათვალისწინებული „მასალების ქურდობა-დატაცების“ მუხლში მისი გარკვეული რაოდენობა, რომელიც პროდუქციის გეგმის ფიქტიური შესრულებისას ჩამოიწერებოდა არა მასალების დატაცება-ქურდობის მუხლით, არამედ პროდუქციის გამოშვების მუხლით. გარკვეულწილად ეს სქემა ახლაც მუშაობს სახელმწიფო ორგანიზაციებში, რასაც ვერ ვიტყვით კერძო სამართლის სუბიექტებზე.

კერძო სამართლის სამეურნეო ერთეულებში ამის საწინააღმდეგო მოვლენას აქვს ადგილი. კერძოდ, აქ მოჩვენებითი ზრდის მიმართულებით წარმოებული მიწერები შეიცვალა, ფინანსური არღიცხვის ზოგიერთი მაჩვენებლის ასევე მექანიკური შემცირებით. მაგალითად, რიგი მეწარმე ცდილობს შეამცირონ გადასახადების და სხვა სავალდებულო შენატანების მოცულობა ბიუჯეტში და არასაბიუჯეტო ფონდებში. ამას ისინი აღწევენ გამოშვებული პროდუქციის (მომსახურების, სამუშაოების) რაოდენობის და ღირებულების აღრიცხვის მონაცემების გაყალბებით. ასეთი არაადრიცხული პროდუქციის სარეალიზაციოდ იქმნება „ჩრდილოვანი სექტორი“, რომელიც მიჩქმალულია გადასახადების გადახდისაგან. ხშირად ანგარიშგებაში არ ხვდება პირადი, მაგრამ დასაბეგრი შემოსავლებიც (მაგალითად, პრემია). ბიზნესერთეულებში, პერიოდულად აღვილი აქვს ზოგიერთი მაჩვენებლის

(მაჩვენებლების) ამადლებასაც. ამ ქმედების მიზანი არის ან სამეურნეო ერთეულის ფინანსური მდგომარეობის შედამაზება ინვესტორის, დამფინანსებელი ბანკისა და აქციონერების თვალში, ან საგადასახადო ვალდებულებების შემცირება. პირველს ემსახურება აქციონერების, ბანკების და ინვესტორებისთვის შედგენილი ფინანსური ანგარიშგება, მეორეს ფისკალური და მაკონტროლებელი ორგანოებისთვის სამეურნეო სუბიექტის ოფიციალური ბუღალტრული ანგარიშგება. ამის გარდა, ნებისმიერ სამეურნეო ერთეულში არსებობს ანგარიშგების სხვა ფორმაც. ეს არის მმართველობითი ფინანსური ანგარიშგება. იგი განკუთვნილია მხოლოდ ფირმის ხელმძღვანელობისთვის, მისი მესაკუთრისთვის. მასში მოცემული ინფორმაცია არ არის დამახინჯებული და იგი იძლევა სამეურნეო სუბიექტის საქმიანობის რეალურ სურათს, მაგრამ ეს ინფორმაცია არ არის ოფიციალური და მასზე არ მიუწვდებოდა ხელი მაკონტროლებელ ორგანოებს.

იმისათვის რომ ექსპერტებმა შეძლონ საექსპერტოდ აღებულ ოპერაციაში (ან მის ფრაგმენტში) ყველა ფინანსურ დარღვევათა ამოცნობა, მათ უნდა ისარგებლონ არა მხოლოდ მათთვის წარდგენილი ოფიციალური ანგარიშგებით, არამედ მათ უნდა მოითხოვონ მოცემულ ოპერაციაზე მოცემულ სამეურნეო სუბიექტში არსებული ყველა პირველადი (ოპერატიული, მიმდინარე) ინფორმაცია. საქმე ისაა, რომ ფირმის ფინანსურ (ბუღალტრულ) აღრიცხვაში სამეურნეო და ფინანსური ოპერაციები აისახება ჩანაწერების სახით და (ან) ბუღალტრული გატარებების სახით. ჩანაწერებს სამი ფორმა აქვთ [2, გვ. 76]:

1. სრული (მაკორექტირებელი) ჩანაწერები ავტომატიზირებული აღრიცხვისთვის;
2. პირველად დოკუმენტებში, მემორიალურ ორდერებში და უწყისებში შეტანილი ოპერაციების მოკლე აღწერები;
3. ნახევრადდაფარული ცნობები (მაგალითად, როცა ოპერაციის შინაარსი რამოდენიმე დოკუმენტშია დაფიქსირებული, ბუღალტრული გატარება კი ჩაწერილია მათგან მხოლოდ ერთში, ანდა მხოლოდ დოკუმენტების რეესტრში).

ბიზნესსუბიექტების პრაქტიკაში ყველაზე მეტად გავრცელებულია სამეურნეო ოპერაციების აღწერის მეორე და მესამე ტიპი. სწორედ ისინი ქმნიან ეკონომიკური ოპერაციების დამახინჯების სასურველ პირობებს ბუღალტრულ გატარებებში მათი ასახვისას – ინფორმაციული ჯაჭვის პირველი რგოლიდან საბოლოო რგოლის – ბუღალტრული ანგარიშგების ჩათვლით. თუ ექსპერტებს ეს საწყისი ინფორმაცია ხელთ

არ ექნებათ, ამის გარეშე ისინი ვერ შეძლებენ მოცემულ ფინანსურ დარღვევათა მთელი სპექტრის აღმოჩენას და სწორ იდენტიფიცირებას. მაგრამ ამ ინფორმაციის არსებობის შემთხვევაშიც თუ ექსპერტი არ არის მაღალკვალიფიციური პროფესიონალი ბუღალტრული აღრიცხვის და ფინანსური მენეჯმენტის კუთხით, ანუ თუ მას არა აქვს სპეციალური ცოდნა და უნარი ამ მიმართულებით, ის ვერ შეძლებს ფინანსური დარღვევების გამოვლენას, და, რომც შეძლოს, ვერ იანგარიშებს იმ ზარალს, რაც ამ დარღვევამ მისცა ქვეყნის ბიუჯეტს.

ფინანსური აღრიცხვის და ანგარიშგების ნებისმიერი დარღვევა ამ სფეროში არსებულ ნორმატიულ დოკუმენტებში გათვალისწინებულ ნორმების და ნორმატივების დარღვევის შედეგს წარმოადგენს. სწორედ ამ ვითარებას ვუძებთ საფუძვლად სააღრიცხვო მონაცემების დარღვევების სახეების ჩვენ მიერ შედგენილ სისტემიზაციას. ასეთი მიდგომა საშუალებას გვაძლევს მოვახდინოთ მათი სახეების მიხედვით დაჯგუფება და მივცეთ ყველა იმ დარღვევას შეფასება, რომელიც კი ექსპერტს თავის საქმიანობაში შეიძლება შეხვდეს.

ასეთი დაჯგუფების პირველ საფუძვლად ჩვენ წარმოვიდგენია ინფორმაციის აღრიცხვის განყოფილება. ესენია:

- I. ძირითადი საშუალებები, მასალები და არამატერიალური აქტივები;
- II. მუშა-მოსამსახურებთან ხელფასით და სხვა გადასახდელებით ანგარიშსწორება;
- III. პროდუქციის (მომსახურების) წარმოებაზე გაწეული ხარჯები;
- IV. მომწოდებლებთან, მყიდველებთან, მოიჯარეებთან და შემკვეთებთან ანგარიშსწორებები;
- V. ფონდები, რეზერვები და ფინანსური შედეგები;
- VI. ბიუჯეტთან და ბიუჯეტისგარეშე ფონდებთან ანგარიშსწორების სხვა განყოფილებები (მათი რიცხვი დამოკიდებული იქნება კომპანიის პროფილზე).

სააღრიცხვო ინფორმაციის დამახინჯების სისტემიზაციის მეორე კრიტერიუმად მივიჩნევთ იმ ოპერაციის სახეს, რომლის არასწორი, დამახინჯებული ფიქსაცია მოხდა ბუღალტრულ აღრიცხვის ჩანაწერთა სისტემაში. ამ ოპერაციებს ჩვენ 3 ჯგუფად ვყოფთ:

1. ოპერაციების სახეები (სამეურნეო, საფინანსო, სააღრიცხვო);
2. ოპერაციები, რომლებიც სამეურნეო სახსრების (ან მათი წყაროების) შემოსავალში აღებასთან, ანდა მათ ჩამოწერასთან არიან დაკავშირებული;

3. დანარჩენი ოპერაციები.

ამის გარდა, დარღვევა-დამახინჯებათა კლასიფიცირებისთვის ვთავაზობთ სააღრიცხვო დოკუმენტების სახეებსაც, რომლებშიც შეიძლება მოხდეს ჩანაწერის ფალსიფიცირება. ჩვენი აზრით, თვით ეს დოკუმენტები 3 ნიშნით უნდა დავაჯგუფოთ:

1. დოკუმენტები აღრიცხვა-ანგარიშების სტადიების მიხედვით;

2. დოკუმენტები გამოყენების სფეროების მიხედვით;

3. დოკუმენტები ტიპიზაციის ხარისხის მიხედვით.

პირველ ჯგუფში შევა:

➤ სამეურნეო ოპერაციის შესასრულებლად საჭირო დოკუმენტები;

➤ ამ დოკუმენტების სააღრიცხვო წიგნები;

➤ პირველადი დოკუმენტების რეგისტრები;

➤ სინთეზური და ანალიზური აღრიცხვის რეგისტრები;

➤ ნაკრები აღრიცხვის რეგისტრები;

➤ საკონტროლო ფუნქციების შესასრულე-

ბელი დოკუმენტები.

მეორე ჯგუფში გაერთიანდება:

➤ დარგთაშორისი, დარგობრივი და უწყებრივი დოკუმენტები.

მესამე ჯგუფში შევა:

➤ ტიპური დოკუმენტები;

➤ ტიპურ დოკუმენტების საფუძველზე შემუშავებული დოკუმენტები;

➤ ნებისმიერი სხვა დოკუმენტები.

ფინანსურ დარღვევათა იდენტიფიცირება და კლასიფიკაცია შეიძლება მოხდეს იმ დოკუმენტის რეკვიზიტების მიხედვითაც, რომელ დოკუმენტშიც მოხდა დამახინჯება, კერძოდ გაყალბდა უშუალოდ ამ დოკუმენტის რეკვიზიტი, თუ წინა – სასაფუძვლო დოკუმენტიდან გადმოსული რეკვიზიტი.

ჩვენ არ მიგვაჩნია, რომ ჩვენი წინადადებები აბსოლუტურად სრულყოფილია, მაგრამ, რადგან საფინანსო-ეკონომიკური ექსპერტიზის მეთოდოლოგიური საკითხები საქართველოში მეცნიერული თვალსაზრისით ნაკლებად დამუშავებულია, ვთვლით, რომ ამ საკითხზე მსჯელობა ღირს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი, თბ., 2012.

2. Е. П. Жарковская. Финансовый анализ деятельности коммерческого банка, М., ОМЕГА-Л, 2010, с. 76.

FINANCIAL IMPROPRIETIES, THEIR IDENTIFICATION AND CLASSIFICATION IN A BUSINESS

GELA CHADUNELI

Doctoral Candidate of GTU

The article “Financial Improprieties, Their Identification and Classification in a Business” discusses those economic violations which are called financial Improprieties. The article states that it is quite difficult to separate financial improprieties with other form of irregularities as well as to distinguish state and company’s internal violations since frequently they are mixed

The article defines all violation groups fixed in Criminal Code of Georgia and lists improprieties included in it.

According to the author’s viewpoint, those approaches are not enough for the perfect identification and detection of financial improprieties. It is necessary to increase the information submitted for assessment (that is the basis of improprieties) and make its deep financial analysis. The author believes that only the high qualified in accounting and finances expert is able to do it.